

АВРАМОВИ ХРОНИКИ

© Стефка Венчева, *автор*
© Дамян Дамянов, *художник на корицата*
© Сиела Норма АД

София 2015

ISBN: 978-954-28-1716-1

Стефка Венчева

АВРАМОВИ ХРОНИКИ

СЪДЪРЖАНИЕ

Данка Прайс	7
Селото – 1940 г.	9
Евреите – 1942 г.	21
Партизаните – 1941 – 1943 г.	31
Хертман – 1944 г.	38
Новата власт	43
Васил Партиеца	48
Халил и Гюлген – 1946 г.	62
Степан Арменеца – 1948 г.	70
Ребека Майер	79
Веска и Сталин – 1950 г.	89
Грета – 1951 г.	99
Дядо Муар – 1952 г.	106
Лечебницата	113
Ребека – 1953 г.	117
Аеропланът – 1954 г.	119
Хатидже – 1955 г.	126
Грета – 1958 г.	131
Валентин Прайс – 1958 г.	135
Радиоточките	141
Грета – 1962 г.	146
Неврие	153
Никанор	155
София – 1963 г.	159
Даскалът Нехризов	165
Неврие	170

Грета – 1967 г.	173
Петър – 1968 г.	176
Ликвидацията – 1969 г.	180
Грета	184
Галинка и Мустафа – 1970 г.	192
Храмът	208
Правилата на играта	211
Читалището – 1971 г.	214
Кражбата – 1973 г.	220
Васил – 1974 г.	227
Екскурзията – 1975	232
Погребенията – 1979 г.	237
Хамамът – 1980 г.	242
Тайната на Ребека – 1981 г.	246
Халил и Гюлтен – 1983 г.	256
Поменът – 1983 г.	262
Предателството – 1984 г.	269
Нуртен – 1985 г.	282
Адалберт – 1994 г.	293
2014 г. – Данка Прайс	299

ДАНКА ПРАЙС

*Историята е най-опасният продукт,
създаден от химията на интелекта.*

Пол Валери

Смъртта не слага точка на нашето съществуване. Знам от опит. Мъртва съм от два месеца. Днес е 17 февруари 1985 г. Наричаха ме Данка Прайс. Бях омъжена за Хертман, почина преди две години. Сега е тук заедно със сина ни Валентин. Той живя само три месеца. През 1958-ма. След като се роди, се разбра, че аз никога няма да мога да имам други деца. Валентин беше моята утеха. Разболя се и почина. Чувствах се ограбена и дълго време не можех да се съвзема. Ако тогава знаех, че в небитието ще бъда с душата му, вероятно болката ми щеше да бъде далеч по-поносима. Ако знаех.

На надгробната ни плоча стоят техните имена. За мен нямаше кой да плати и ме няма на паметника. Хората в Аврамови колиби ме помнят, но поколенията след тях никога няма да знаят, че съм съществувала.

Хертман беше счетоводител. Той и аз сме поляци. Избягахме в България от Варшава. Беше лятото на 1942-ра, когато пристигнахме в София. При вуйчо Соломон и дъщеря му Ребека.

За да оцелеят, българските евреи бяха интернирани в малки градове, където никой нямаше да ги търси.

Семейството на Ребека трябваше да дойде в селото, ние ги последвахме, купихме си къща и останахме дори след като тя и баща ѝ се върнаха в столицата.

Ще се опитам да ви разкажа тази история. Тази не само моя история. Това е хрониката на едно малко село, където всички живееха спокойно, доколкото им позволяваше собствената им съвест и религия. Или атеизъм.

Преди няколко седмици започнаха да сменят имената на хората в Аврамови колиби. Те се поболяха. Аз също не издържах. Сърцето ми отказа. Мислех, че властта е полудяла. Те искаха да изтрият имената ни, както в Треблинка убиваха телата на моите сънародници. Не знаех кое от двете е по-страшно. Да си жив физически и да се опитваш да започнеш живота си от нулата, когато си на седемдесет, или завинаги да останеш на осемнадесет?

Сега, в отвъдното, разбирам, че човешкият живот е лъжовен. Човешкият живот е по-кратък от роман. Всеки от нас го пише сам. Ден след ден. Понякога е безумно скучен. Понякога е толкова тъжен. Понякога е забавен, дори комичен.

В отвъдното всички сме равни. Единственият товар, който вземаме от земята, са нашите чувства. Единственият белег, че някога ни е имало на този грешен свят, са нашите имена. Това, което искам, за да мога спокойно да си тръгна оттук, е някой да изпише името ми върху надгробната ни плоча.

СЕЛОТО – 1940 г.

Възлюби ближния си както самия себе си.

Библия, Тора

О, хора, бойте се от своя Господ, Който ви сътвори от един човек и сътвори от него съпругата му, и от двамата намножи мъже и жени. И бойте се от Аллах, с Чийто име се умолявате един друг!

Наистина Аллах ви наблюдава.

КОРАН

Аврамови колиби се гушеше в боровия губер на Родопите. Не се виждаше отникъде, освен от небето. Беше хлътнало в една долинка, обградена с терасовидни ниви. Природата беше така изкушаваща, че всеки, докоснал се до гледката, искаше да умре тук. Зиме, когато снегът бе посипал всичко като сол и от него стърчаха само разперените черни пръсти на храстите. Пролет под цъфналите дивачки – сливи и дрян, върху никнештата с бавен шепот трева, с овцете, полазили ливадите, и агънцата, подскачащи край тях на пасбищата. Лете, когато жълтееше и маранята смесваше земя и небе в господнята палитра, а биволите търсеха реката, или есен, в червено-охрените листа, посипали земята, ронещи се при полъха на вятъра. Тук беше Раят.

Тишината и спокойствието на гората се раздираха само от летежа на някой орел, който се спускаше, за да грабне притичващо по поляните зайче, и сетне да се извие към върховете, за да го отнесе в гнездото си. Никъде не можеше да се види така синьо небе, а нощем толкова ясни увиснали звезди.

Къщите на местните бяха над двеста, част от тях наистина наподобяваха колиби повече, отколкото истински домове, откъдето вероятно се бе пръкнало и името на селото, наречено на първия заселил се тук – някой си с библейското име Авраам.

От входа на църквата по широка пътека, колкото да мине погребение или сватба, застлана с тикли, провираща се между къщата на Геле Фашиста и майстор Минчо, се отиваше право на главната улица. Тя започваше точно оттам. Не беше дълга, нито пък къса. В средата се изтумбваше от площад.

От лявата страна имаше дюкянчета, работилници и ножарница, която отдавна бе престанала да работи – стопанинът ѝ майстор Рафаил почина. Всяка от сградите беше двуетажна, но не се помнеше откога вторият кат беше необитаем и там събираха разни джунджурии. Всеки от тях имаше и истинска къща в горната махала, а чаршията се беше оформила от незапомнени времена.

Цветовете на дюкяните се определяха най-вече от това кога собствениците имаха пари, за да ги боядисат. Ето защо единият беше морав с поолупени стени, другият – млечножълт, а останалите три – сини.

В първия имаше стъклар. Той гласеше рамка на семейната фотография на свой родственик, който искаше да я сложи в гостната си соба, за да напомня на поколенията за събитието, станало преди повече от двадесет години. Джамджията стискаше пиронче в устата си, а с малко чукче закрепваше друго на рамката, за да подпре стъклото.

В другия магазин се намираше бакалницата на семейство турци – Севгинар и Мехмет.

В третия се правеха ремонти на земеделски сечива, там майстор Дамян по цял ден точеше мотики, копачи или изправяше изкривени от работа лопати. Косери и коси, ножове и всичко, което можеше да реже, чакаше ред на тезгяха му. Тъй като вдигаше много шум, през лятото той излизаше да работи в задния двор на сградата. Вероятно заради занаята си бе и малко глух.

Четвъртата работилница беше приютила майстора бояджия Григор. На него цялото село дължеше разноцветната вълна, с която тъчаха черги, килими, халища или платно за дрехи. Той бе на особена почит от женорята, защото задоволяваше всеки каприз за нюансите на червеното, жълтото или зеленото. Ползваше предимно багрила като кромид, боровинки и орехова шума, но отскоро беше станал почитател и на битовата химия. Откри на пазара в Пазарджик бои в шишенца, които му отвориха нови чалъми за карацисването на цветовете.

– Ето това е тъмночервеният гюл от градината ти, Несрин, а това е розовото на божура ти. Какво искаш да тъчеш тая пролет?

– Ще правя губер, та ми трябва точно тъмночервеното на гюла ми, но искам да го обкрайча с тъмнозелено като цвета на дъбчето до дома, виждал ли си го?

Ето такива разговори водеше той с жените и те си тръгваха доволни, понесли гранките с оцветената прежда.

Петя в редицата беше касапницата на Осман. Той поддържаше винаги пресни мръвки, а за да няма изненади, приемаше още от предния ден заявките за тях. Жените идваха или пращаха децата, за да му заръчат количеството, което им беше нужно. Осман от своя страна ползваше услугите на сина си – Али, за да подсеща забравилите, че поръчката е изпълнена.

– Носи, момчето ми, този джигер на Петровица и кажи, че за утре е записала две кила агнешка плешка, да ти плати и нея сега.

Али тичаше до баба си Неделя и носеше дроба, загърнат в дебела амбалажна хартия. След себе си в пепелта оставяше кървава диря, а също така и рояк мухи, които го гонеха заради карангията. Въпреки че не го ядеше, Осман имаше и свинско месо, защото цялата Горна махала имаше нужда от него. „Домуз, домуз“ – викаше Али, докато го носеше по къщите.

През лятото Осман колеше агнетата и телетата направо на улицата и тя плувваше в кръв, а сетне окачаше труповете на остър ченгел, който висеше на черешата пред дюкяна. Дереше

ги там и едва тогава внасяше месото вътре. Гнусливите гледаха да не минават точно по това време, защото миришеше на животински вътрешности и съсирена кръв. Талази досадни насекоми бръмчаха край мръвките и Осман ръкомахаше с букет от върбови клонки, за да ги прогони, но невинаги успяваше.

Отсреща на пътя пустееше големият дом на някогашна знатна в селото фамилия – Буйнозови. Говореше се, че навремето там бил бейският конак, а след Освобождението в него заживели ратаите, двама братя от стария селски род. Сегашните им наследници се преселиха в Пловдив.

Мълвата твърдеше, че синът им намерил една торба жълтици, зарита до стар кърски геран, докато се мъчел да извади вода за стадото си. И къщата въпреки своята пищност, огромната дъбова порта, високи зидове и широки чардаци беше пред срутване, огромният двор зад нея пустееше, обрасъл в треви и шубраци.

Търсенето на имане се беше превърнало в редовно занятие за местните хаймани. Най-старите жители на Аврамови колиби разправяха, че някога тук имало крепост, част от зидовете ѝ още личаха на някои места извън селото, а понякога в картофените ниви намираха монети и стари сечива. Според други наблизо имало хайдушко сборище и всичко, което било плячкосано от четата на Вълчан вайвода, било закопано в околностите на селото.

Долепена до празния двор, се намираше кръчмата. По нея личаха боите на десетки мазилки, а на места избиваше кирпичът, за сметка на това имаше огромен зимник, в който се побираха пет големи бъчви, няколко по-малки бурета и рафтове за стъклени шишета.

Над кръчмата, заела приземния етаж, живееше Захаринка с мъжа си Матю. Кръчмата те бяха продали на Геле Фашиста, а го наричаха така заради малките мустачки, които бяха едно към едно с тези на Хитлер. Снимката на фюрера и Мусолини все още красеше една от стените на най-посещаваното място в селото. Макар и обилно оплюта от мухи, фотографията, килна-

та на една страна, посрещаше и изпращаше жадните за ракия и вино жители на Аврамово.

Точно пред входа имаше стар висок орех, който правеше приятна сянка през лятото, а също така приютяваше под себе си циганите калайджии, които идваха да подновят посудата на месните домакинства.

– Каалаайджията, каалаайджията от тавата джам праи!!! Насам, народе, под стария орех при пивницата, идвайте, че каалааят свърши!!! – викаха малките циганета, тичайки по кварталите на селото, и привличаха клиентелата, която не след дълго се появяваше с дрънчене, сякаш имаше нов кръстоносен поход. Стари и млади жени идваха, мъкнейки огромните медни котли или тигани, тави и менчета, джезвета и бакърени чаши.

До кръчмата се чуваше крачната машина от шивачницата на Данаил. Тя беше марка „Сингер“ и захапваше мазно парчетата плат, които съшиваше и превръщаше в панталони, поли или палта. Вдясно стоеше ютията на майстора, той я пълнеше с горещи въглени и сетне със свистенето на горещата ѝ основа по напръскания с вода плат довършваше творенията си.

На стената бяха закачени седем различни по размер ножичи и дървен шивашки метър с извивка. Любопитните деца се интересуваха за какво точно служи той, а Данаил го сваляше и чертаеше върху вестник. – Тази извивка е за панталоните, обясняваше с усмивка и показваше как точно съшива парчетата, за да стане крачол или ръкав. – Метърът е универсален и си го имам още от времето, когато учих за шивач – добаваше важно.

Неизменни за лицето му бяха и малки кръгли очилца, по време на работа те се озоваваха на върха на темето му, а когато четеше вестник, се крепяха на края на носа му. На врата му пък винаги имаше провиснат като змия зеленикаво-жълт сантиметър. Това бе най-често ползваната от него вещ.

Кройките на майстора бяха от средата на миналия век, тогава той бе ходил да се учи на занаят, но модата нямаше значение. Всички кройки бяха „а ла франк“ и вероятно така са изглеждали мъжете на приемите в Париж преди сто години.

Дамските дрехи се ограничаваха до фустани и бели кенарени ризи. Жените сами взеха престилките, които майсторът им правеше. Той пришиваше дантелите, плетени на една кука, към ръкавите и забрадките им.

Шалварите пък шиеше по кройка за потури и нямаше нито една недоволна клиентка. Техните дрехи майстор Данаил наричаше „а ла фантазе“. На туркините той никога не вземаше мерки. Церемонията по създаването на нови шалвари събираше сеирджии от кръчмата. Кадъната заставаше в средата на пътя, а до нея стоеше мъжът ѝ. Тя беше забулена и майсторът от три метра разстояние трябваше да прецени на око колко е голяма талията ѝ.

Процедурата продължаваше не повече от половин час, но тъй като майстор Данаил обичаше да гледа млади булки, я удължаваше понякога, като въртеше сантиметъра си наляво-надясно и се правеше, че записва някакви цифри в един стар омачкан тефтер. Представленията бяха прекратени, когато мъжът на една от невестите се сети, че няма нужда да я води на шивача, а просто донесе старите ѝ шалвари, за да свали мерките от тях.

От няколко години терзията приюти и обуцаря Гавраил. Той беше свит и кротък човечец, зае тъмната част на работилницата и привечер палеше газена лампа, за да вижда по-добре калеврите, докато ги кърпи. Грижеше се за краката на цялото село и можеше да направи почти нови обувки от всеки скъсан чифт, който му носеха за поправка. Беше се запасил с кожи, които сам обработваше, и когато видеше някой прокъсан чепик, се ядосваше искрено на стопанина му.

– Когато те заболи корем, пиеш ракия, нали? – казваше Гавраил.

– Пия – смутено отговаряше селянинът.

– А като пръстът ти цъфне отпред, защо веднага не идваш да донесеш обувката, а продължаваш да я зяносваш, а? – палеше обуцарят. – Всяко нещо си иска грижата. Обувката и тя. Не ми идвайте в последния момент, защото това струва скъпо и прескъпо. И за вас, и за мен.

Майстор Гавраил се беше специализирал и във ваденето на зъби. Той имаше богат набор от клещи, които му служеха за издърпването на пирончета от обувките. Занаятчията промиваше клещите с първак ракия, даваше по глътка от нея на подутия си пациент и докато той се усети, зъбът вече висеше между човката на клещите.

Двамата ортаци се спогаждаха добре и винаги даваха съвети, ако някой се нуждаеше от тях. Малката им работилничка бе постоянно опушена от цигарен дим и хората се шегуваха, че там се пуши повече, отколкото в кръчмата. Майсторите сами свиваха цигарите си от листата на отглеждания на отсрещния хълм тютюн.

Досами тях бе кожухарницата на Минчо. На вратата ѝ висеше табела – „Направа на всекакви кожени дрехи. Трудим се денонощно“. Майсторът беше наследил занаята от баща си и цялото село го благославяше особено зимъска, когато снегът трупаше ли, трупаше. Кожии от овце в Аврамови колиби имаше бол и той твореше чудесата си с тях. Контошчета и кожуси, боядисани в зелено, синьо, кафяво или тютюнено според мерака на бъдещия си притежател. Майстор Минчо не се разбираше много с комшийската работилница, защото преди години беше заел една ножица на Данаил, а той не му я върна. Всеки път, когато говореха, се стигаше до нея, а станеше ли дума за това, кроткият мохабет завършваше с препирня. Тя всеки път беше една и съща:

– Защо ли ти я дадох, от тате ми беше подарък, защо те послушах бре, серсемино?!

– Нали ти я върнах, непрокопсанико, ако още продължаваш, ще те дам под съд. Гавраил ми е свидетел, че ти я дадох. Е тука, на вратата. Преди три години беше.

В интерес на истината майстор Минчо откри ножицата, забравена в един ръкав на кожух, който така и не довърши, но беше прибрал в раклата. Въпреки това продължи да се прави на обиден и гледаше да няма много вземане-даване с тия двамата. Поведението му се обясняваше донякъде и с факта, че беше стар ерген като много други обитатели на селото.

В малкото дюкянче до кожухаря пък се продаваха най-необходимите и най-ненужните за това затънтено място неща. В магазина на Хайредин можеха да се намерят куки за плетене, игли, конци, копчета, огледалца, пиринчени пръстени, стъклени гердани, гребени, пайети, пирони, кукички и халки за пердета, кремове, пудри, сажди за вежди, къна за коси и какво ли още не. Там беше като в пещерата на Аладин. Стариият търговец беше окичил всичко по стените и купувачките му имаха възможност да губят по цял час време, докато огледат цялата стока. Хайредин заникъде не бързаше и щедро вадеше нови и нови богатства от мукавените кутии под тезгяха. Той обичаше да чете и често можеше да го видиш седнал на стъпалото пред дюкяна, облегнат на рамката на вратата да стои вторачен в книгата, която се намираще поне на метър от лицето му. С течение на времето буквите бягаха, когато доближеше страниците до очите си.

Точно до него беше фурната. Най-много бяха клиентите на фурнаджията Юсуф по празниците, тогава носеха огромни тави с прасенца, понякога пуйки или агънце. Всичко зависеше от сезона. Юсуф печеше и гювечите на селото всяка неделя. Беше ненадминат майстор на тестените закуски и погачите. В десетки малки шишенца чорбаджията пекар беше поставил мая – вълшебната течност, с която се правеше хляб. Жените редовно купуваха закваска от него, за да приготвят домашния си хляб. Поддържаше маята винаги прясна. Селяните го обичаха, защото не връщаше никого, който е закъснял с тавата. Но най-щастливият момент бе този на взимането на гювечите, тогава целият площад ухаеше на прясно изпечено месо и зеленчуци. Нетърпеливите се подреждаха пред портата половин час преди да е станала манджата. Надзъртаха през прозорчето на пекарната и потропваха по стъклото.

– Ей сегичка – отговаряше отвътре Юсуф. – Имайте търпение, нали не щете да ядете сурова манджа. Казах да дойдете в дванайсе и половина, а сте подрашили – сърдеше се той и припикаше отзад да сложи още дърва, за да засили фурната.

Сетне, като дойдеше моментът, той махаше черния капак, затулил гърлото на пещта, и топлата ароматна пара се разнасяше по площада. Опашката от нетърпеливци се дръпваше от входната врата, защото от нея бълваше жегата и едва след като това отминеше, можеше да се вземе гювечът. Повечето от хората носеха вълнени парцали, защото иначе нямаше как да се докоснат до глинената съдина. Не бяха малко и тези, които си почиваха от горещината по пътя, па макар да живееха на две преки от фурната. Това ставаше лете, а зиме по дупките в снега можеше да се разбере къде мъжете са оставяли гледжосаната тенджерата, преди да стигнат до дома.

През един дюкян от фурната се намираще бръснарница „Арменухи“. Тя заемаше първия етаж, а на втория живееше собственикът Степан Арменец. Сутрин той излизаше на малкия балкон, за да види как е времето. Протягаше се лениво и се прибираше. Къщата се белеше отдалеч, личеше си, че има грижливи обитатели. Когато Степан се прибереше, на пътя излизаше майка му Елса, тя преминаваше пред входа, а сетне и пред другите дюкяни. Не можеше да понася и шушчица на пътя. Влезеше ли вътре, поправяше гънките на тензухените перденца и едва тогава почваше да стяга закуската за сина си.

Картината нямаше да бъде пълна, ако го нямаше дядо Муар. Дядо Муар обикновено се гиздеше с червена дамска пола, под която носеше сиви ватени гащи с дълги крачоли. Ансамбълът бе разделен от пъстроцветени шалвари, задигнати от нечий простор. Шаренията се допълваше от някаква зелена ловна шапка, върху която се мъдреше перо от мисирка. Беше препасал домашната престилка на майка си, а на нея висеше дълъг крив нож с острие от закалена стомана. Подпираше се на дебела борова тояга. От време на време спираше, слагаше ръка пред очите си. Измърморваше нещо от типа на: „Две плюс две – четири, три плюс три е шест“, козируваше на някакъв въображаем генерал и продължаваше напред. Не правеше никому нищо зло. Обикаляше всяка сутрин дюкяните един по един, а след това седяше в кръчмата. Винаги на масата зад вратата, а

Геле Фашиста му носеше лимонада или греяно вино. Според сезона. Дядо Муар отпиваше бавно и ако биваше в добро настроение, се включваше в общите разговори. Понякога намясто.

Погледнеш ли от площада към планината, първото, което ще видиш, са терасовидните ниви. Половината засаждаха с тютюн, останалите – с картофи. В годините с повече дъждове селяните тичаха надолу по стръмното, за да гонят повлечените от калните потоци вода грудки, а те приличаха на огромни градушкави зърна, търкалящи се по склона. Водата отмиваше пръстта и се налагаше тя да се връща с кофи или качета, натоварени на магарета и коне. Тази несгода беше преглъщана от местните с благодарност, защото реколтата ставаше по-добра. Тружениците подпираха с камъни краищата на нивите, затрупваха ги с храсталаци, за да запазят целостта им. Битката с природата бе започнала преди векове и щеше да продължи вовеки веков.

Църквата беше с красиви стенописи, малка и невзрачна отвън – вътре тя наподобяваше огромен палат. Иконостасът ѝ бе дървен, а в него бяха изрязани чуждоземски птици, цветя и фигури, които сигурно беше рисувал на пясъка край морето отвъд планината Питагор. Беше наречена „Свети Йоан Кръстител“. Никой не си спомняше защо. В кондиките, които започваха от 1834-та, също не беше записано, но някак си от местните се знаеше, че е правена през XIV век от майстори, взели занаята си в Равена и Флоренция. Хиляди хора бяха оставяли молитвите си пред олтара и иконите.

Залепена до нея, се издигаше камбанарията, съградена скоро след Освобождението. Камбаната ѝ огласяше долината всеки ден сутрин и следобед. Точно в подножието ѝ майсторите зидари бяха направили малка стаичка за клисарката. Събираха там разни земеделски сечива, с които обработваха църковния двор. За всичко това сега се грижеше поп Панайот. Храмът се намираще в горния край на селото и зад зида на оградата му започваше баирът, а вдясно беше гробището, осяено с каменни кръстове.

Продължиш ли надолу от чаршията, стигаш до турската махала, там най-голямата забележителност беше джамията. Тя имаше високо минаре, на което по пет пъти на ден излизаше ходжата Джалил и пееше, обърнат към Мека. Къщите бяха до-сущ като тези в горната махала: нито по-бедни, нито по-богати.

Първата в редицата край пътя бе на Нуртен и Мустафа. В двора ѝ растеше огромно смокиново дърво, а до входа водеше калдъръмена пътека, край която растяха чемшири.

На пролет всички невести изваждаха губерите си на проветрение по чардаците и тогава случайният минувач можеше с часове да се залисва по различните форми, които фантазията беше вплела в ръчно изработените халища. Приберяха ли тъканите, жените вадеха саксиите с мушкатото, онова, на което викаха сакъзче, защото миришеше на дъвка. То красеше чардаците през знойното лято и радваше душите на хората с аромата си.

През три къщи по-надолу пък живееше знахарката Хатидже. На нейния чардак се виждаха десетки малки букети с билки, които тя сушеше на сянка, за да запази лековитостта им. Береше ги рано заран, малко преди изгрев, по ливадите край Аврамови колиби. Предаде дарбата си на своята внучка, която сега лекуваше телата и душите на цялото село.

Пътят кривеше между къщата и извеждаше пешеходеца или каруцата на стръмен калдъръм, който свързваше селото с останалия свят.

От тая махала започваше голямата поляна, която служеше за пасбище на добитъка, и заради това, че беше леко наклонена, оставяха тревата да избуи, за да има откъде да косят сено за зимата. Отсреща се ширеше планината. Тя сякаш изскачаше от нищото и поразяваше с огромните си канари, а долу в ниското течеше най-спокойната топла река в човешката история. От незапомнени времена тук извираше вряла вода. Дори и в дворните кладенци. Местните разказваха, че била лековита.

С течение на времето хората забравиха религията и гледаха само картофите и тютюна. Децата бяха много, половината

неуки, а останалите – полуграмотни, обучавани от родителите си и най-вече от поп Панайот, който беше направил неделно училище в църквата. Животът на поколенията минаваше в преброяване на нивите, пашата на козите и овцете.

Битието беше монотонно и скучно. До лятото на 1942-ра.